

Türkiye’de İnsan Hakları Savunucularının 2022 Yılında Karşılaştığı Baskı, Engel ve Zorluklar

Bu rapor, Türkiye’de son yıllarda artarak devam eden insan hakları savunucularına yönelik baskı, zorluk ve engelleri görünür kılmak ve insan hakları savunucuları ile dayanışmayı güçlendirmek amacıyla Türkiye İnsan Hakları Vakfı (TİHV) tarafından hazırlanmıştır.

Adana, Ankara, Diyarbakır, İstanbul, İzmir, Van ve çevre illerdeki insan hakları savunucularına yönelik baskı ve zorlukları tespit etmek ve savunucular ile dayanışmayı güçlendirmek amacıyla kurulan Bölgesel Dayanışma ve İşbirliği Grupları tarafından tespit edilen bilgiler, bu metnin temelini oluşturmaktadır. Türkiye’de insan hakları savunucularına yönelik baskı ve zorlukların bu raporda ifade edilenden daha fazla olabileceği akılda tutulmalıdır.

Giriş	1
Yargısal taciz	2
<i>Ceza davaları</i>	2
<i>Karara bağlanan davalar</i>	6
<i>Ceza soruşturmaları, gözaltı ve tutuklamalar</i>	7
<i>Hukuk davaları</i>	8
<i>Sivil toplum kuruluşlarına yönelik yargısal taciz</i>	9
İdari taciz	10
Tehdit, Fiziksel Şiddet, Hedef Gösterme ve Misillemeler	11
Yasaklanan, Müdahale Edilen veya Engellenen Barışçıl Toplantı ve Gösteriler	14

Giriş

Türkiye’de insan hakları savunucuları¹ ve sivil toplum aktörleri, insan haklarının korunması ve güçlendirilmesi, ihlallerinin engellenmesine yönelik çalışmaları nedeniyle, özellikle de insan hakları ihlallerini görünür kıldıkları ve yetkililerin insan haklarına aykırı politika ve uygulamalarına karşı çıktıkları için baskı, engel ve zorluklarla karşı karşıya kalmaktadırlar. Hak savunucularının maruz bırakıldıkları yargısal ve idari taciz uygulamaları, hak savunucularına yönelik tehdit, fiziksel şiddet, hedef gösterme eylemleri ile hak savunuculuğunun toplumsallaşmasına katkı sağlayan barışçıl toplantı, gösteri ve yürüyüşleri hedef alan engellemeler, Türkiye İnsan Hakları Vakfı (TİHV)² tarafından hazırlanan bu raporda paylaşılacaktır.

1 Ocak 2022 ile 31 Aralık 2022 tarihleri arasında hak savunuculuğu faaliyetleri nedeniyle toplamda **4819**^{3 4} kişi yargısal taciz, idari taciz, fiziksel şiddet, tehdit, hedef gösterme ve misilleme müdahalelerinden en az biri veya birkaçına maruz bırakılmıştır. Aynı dönem içerisinde **16 dernek**, **5 meslek örgütü** ve **1 vakıf** da insan hakları alanındaki faaliyetleri nedeniyle doğrudan ya da dolaylı olarak hedef alınmış, yargısal ve idari tacize maruz bırakılmıştır. **34** farklı şehirde toplamda **311** etkinlik barışçıl toplantı, gösteri ve yürüyüşünün yapılması engellenmiştir.

¹ 9 Nisan 1998 tarihinde Birleşmiş Milletler Genel Kurulu’nda kabul edilen İnsan Hakları Savunucularının Korunması Bildirgesi uyarınca insan hakları savunucusu kavramı; bireysel olarak ve diğerleriyle birlikte, ulusal ve uluslararası düzeyde insan hakları ve temel özgürlüklerin korunması ve gerçekleştirilmesini destekleyen ve bunun için gayret gösterenler veya bu hakkını kullananlar olarak tanımlanmaktadır. Bildirge’de insan hakları savunucularının bileşenleri bireyler, gruplar ve örgütler olarak sıralanmıştır. Bu rapor, Bölgesel Dayanışma ve İş Birliği Grupları tarafından Bildirge’deki yaklaşım esas alınarak derlenen bilgi ve verilere dayanılarak hazırlanmıştır.

² TİHV, 1990 yılından itibaren işkence ve diğer kötü muameleye maruz kalanların ve yakınlarının tedavi ve rehabilitasyon hizmetlerine erişimlerine katkı sağlayan ve başta işkence olmak üzere diğer insan hakları ihlallerinin önlenmesi için çalışan uluslararası tanınırlığı olan bir sivil toplum kuruluşudur.

³ Bu veriler, proje kapsamında oluşturulan Bölgesel Dayanışma ve İş Birliği Grupları tarafından sağlanmıştır. Veriler, grup üyelerinin verilere konu savunucular, savunucuların yakınları ve avukatları ile yaptıkları görüşmeler, sınırlı medya taraması, illerde insan hakları alanında faaliyet gösteren diğer kurum ve kişilerle yapılan görüşmeler aracılığıyla elde edilmiştir.

⁴ TİHV Dokümantasyon Merkezi, insan hakları savunucusu kavramını 1 No’lu dipnotta belirtilen tanıma uygun olarak kabul etmekle birlikte, merkezin hazırladığı “Yıllık İnsan Hakları Raporları”nda yer alan ihlaller farklı hak kategorilerine göre tasnif edildiği için bu raporda sunulan ihlal verileri ile farklılık gösterebilir.

Yargısal taciz

İnsan hakları savunucularının faaliyetleri, araçsallaştırılmış yargı erki marifetiyle engellenmektedir. Yargısal taciz, hak savunucularının en fazla maruz kaldığı baskı ve engelleme yöntemi olarak öne çıkmaktadır. Yargısal taciz, temelsiz ceza soruşturmaları ve kovuşturmalar, hukuka aykırı ve keyfi gözaltı ve tutuklamalar, sivil toplum kurumlarına yapılan baskın ve aramalarla kendini göstermektedir. İnsan hakları savunucularına yönelik uygulanan bu ceza hukuku tedbirlerinin caydırıcı etkisi, savunuculuk iklimini bütünüyle baskı altına almakta ve sivil alanı daraltmaktadır.

Bu bağlamda, 2022 yılında **3292** kişi ve **22** hak örgütü, çeşitli yollarla yargı tacizine maruz bırakılmıştır.⁵

Ceza davaları

2022 yılında **1143** hak savunucusu, insan hakları alanındaki faaliyetleri suçlama konusu yapılarak haklarında açılan **105** farklı ceza davasında hâkim karşısına çıkmıştır.

Anayasa’nın 141/4 ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin 6/1 maddelerine aykırı şekilde hak savunucularının uzun süren ceza davalarıyla taciz edilmesi uygulaması bu dönemde de devam etmiştir. 32 hak savunucusunun 2019 yılında açılmış 3 davada; 71 hak savunucusunun 2020 yılında açılmış 16 davada; 341 hak savunucusunun ise 2021 yılında açılmış 42 davada yargılanmalarına 2022’de de devam edilmiş ve böylece hak savunucuları, temelsiz olmalarına rağmen devam ettirilen davalar aracılığıyla uzun süreli yargısal tacize maruz bırakılmıştır.

Toplamda 435 hak savunucusunun yargılandığı 31 ceza davasında kovuşturma aşamasına ise 2022 yılı içerisinde geçildiği görülmüştür.

⁵ Bu raporda sözü edilen soruşturma ve kovuşturma süreçlerine ilişkin 2023 yılındaki gelişmelere, 2023 yılını kapsayan bilgi notlarında yer verilecektir.

Her ne kadar toplam ceza davaları sayısı arasında yer verilmesi de bu dönemde 11 hak savunucusu, uzatılan istinaf aşaması aracılığıyla yargısal tacize maruz bırakıldı. 2016-2018 yılları arasında Türk Tabipleri Birliği’nin (TTB) Merkez Konseyi Başkanı olarak görev yapan Dr. Mehmet Raşit Türkel ile konsey üyeleri Dr. Sinan Adıyaman, Dr. Ayfer Horasan, Dr. Bülent Nazım Yılmaz, Dr. Dursun Yaşar Ulutaş, Dr. Funda Barlık Obuz, Dr. Hande Arpat, Dr. Mehmet Sezai Berber, Dr. Mustafa Tamer Gören, Dr. Selma Göngür ve Dr. Şeyhmuz Gökalg, Türk Silahlı Kuvvetleri’nin Afrin’e yönelik askeri operasyonu ile ilgili olarak 24 Ocak 2018 tarihinde TTB’nin resmi web sitesinde yayınlanan “Savaş Bir Halk Sağlığı Sorunudur” başlıklı açıklama sonrası hedef gösterilmiş, evlerine yapılan baskınlarla gözaltına alınmış ve haklarında dava açılmıştı. Ankara 32. Ağır Ceza Mahkemesi, 3 Mayıs 2019 tarihinde görülen karar duruşmasında tüm hekimlerin “halkı kin ve düşmanlığa alenen tahrik etmek” suçlaması yönünden ikişer kez 10’ar ay olmak üzere ayrı ayrı 1 yıl 8 ay hapis cezası ile cezalandırılmasına, ayrıca Hande Arpat’ın “terör örgütü propagandası yapmak” suçlaması yönünden 1 yıl 6 ay 22 gün hapis cezası ile cezalandırılmasına karar vermişti.

İlk derece mahkemesinin verdiği hapis cezalarına karşı itirazları değerlendiren Ankara Bölge Adliye Mahkemesi 19. Ceza Dairesi, 28 Eylül 2022 tarihinde ilk derece mahkemesinin kararını bozarak 11 hak savunucusunun beraatine hükmetti. Ankara Bölge Adliye Mahkemesi Cumhuriyet Başsavcılığı, hak savunucularına verilen cezaların onanması talebiyle 7 Ekim 2022 tarihinde beraat kararına itiraz etti.

2022 yılında görülen davalarda, hak savunucularına en fazla “2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu’na muhalefet etmek” suçlaması yöneltilmiştir. Bu suçlama, toplamda 949 hak savunucusunun yargılandığı 53 farklı davada yöneltilen suçlamalar arasında yer almıştır. Hak savunuculuğu faaliyetleri kapsamında anayasa ve uluslararası sözleşmelerle garanti altına alınmış barışçıl toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkını kullanan hak savunucularına “2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu’na muhalefet etmek” genel başlığı altında 46 davada “kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşlerine katılarak ihtara ve zor kullanmaya rağmen dağılmamak” ve 7 davada ise “kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşleri düzenlemek veya yönetmek veya yönetenlerle bunların hareketine katılmak” suçlamaları yöneltilmiştir.

12 Ağustos 2020 tarihinde Ankara’da yapılan “İstanbul Sözleşmesi’nden Vazgeçmiyoruz” eyleminde fiziksel şiddet uygulanarak gözaltına alınan 33 kadının yargılandığı dava öncesinde Ankara Adliyesi önünde açıklama yapmak isteyen ve aralarında o davada yargılanan beş kadının da olduğu 8 kadın hak savunucusu hakkında “2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu’na muhalefet etmek” suçlamasıyla 10 Mayıs 2022 tarihinde iddianame hazırlandı. Sekiz kadına yöneltilen suçlamaya adliye önünde yapılmak istendiği için “kanuna aykırı” olduğunu iddia edilen basın açıklaması, polis el koyduğu “12. Cumhurbaşkanı Kadınlar Seni İs-te-mi-yor” yazılı pankart, polis müdahalesi sırasında kadınların attıkları “İstanbul Sözleşmesi Yaşatır” ve “Susmuyoruz, korkmuyoruz, itaat etmiyoruz” sloganlarını delil olarak gösterildi. İddianamede bir kadına ayrıca “kamu malına zarar vermek” suçlamasını yönelten savcı, bu suçlamaya ise müşteki polis memurunun yırtılan tişörtünü delil olarak gösterdi.

Hak savunuculuğu faaliyetlerini terör suçlamaları ile kriminalize etme ve meşruiyetini ortadan kaldırma çabalarının bu dönemde de devam ettiği görülmüştür. 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu (TMK) ve Türk Ceza Kanunu’nun (TCK) ilgili maddelerinde düzenlenen terör

suçlamaları, 2022 yılında görülen ve toplamda 103 hak savunucusunun yargılandığı 38 farklı davada yöneltilen suçlamalar arasında yer almıştır. “Örgüt üyeliği” (TCK 314/2 & TMK 7/1) suçlaması, hak savunucularının yargılandığı 23 davada yöneltilen suçlamalar arasında yer alırken “örgüt propagandası” (TCK 220/8 & TMK 7/2) suçlaması 12 davada hak savunucularına yöneltilmiştir. Hak savunucuları, 2 davada “örgüt içindeki hiyerarşik yapıya dâhil olmamakla birlikte, örgüte bilerek ve isteyerek yardım” (TCK 220/7) suçlaması ile; 1 davada ise Anayasa Mahkemesi’nin “kanunilik şartını sağlamadığına” hükmettiği⁶ “örgüte üye olmamakla birlikte örgüt adına suç işlemek” (TCK 220/6) suçlaması ile karşı karşıya kalmıştır. Bu dönemde İHD Balıkesir Şube Başkanı Rafet Fahri Semizoğlu’na ise savunuculuk faaliyetleri gerekçe gösterilerek “terör örgütüne finansal destek sağlamak” suçlaması yöneltilmiştir.

İnsan Hakları Derneği (İHD) eski Eş Genel Başkanı Öztürk Türkdoğan hakkında “örgüt üyeliği” suçlamasıyla 16 Aralık 2021 tarihinde hazırlanan iddianamenin 23 Aralık 2021 tarihinde Ankara 19. Ağır Ceza Mahkemesi tarafından kabul edilmesi üzerine dava açıldı. İddianamede Türkdoğan’a yöneltilen suçlamaya hak savunuculuğu kapsamında gerçekleştirdiği faaliyetler ve 2015-2020 tarihleri arasında Fırat Haber Ajansı’nda (ANF) yayınlanan ve Türkdoğan’dan bahsedilen sekiz haber delil olarak gösterildi. 22 Şubat 2022 tarihinde görülmeye başlanan davanın 19 Nisan 2022 tarihinde görülen ikinci duruşmasında mahkeme, Türkdoğan’ın üzerine atılı suçu işlediğinin sabit olmadığına kanaat getirdi ve hak savunucusunun beraatına hükmetti.

İnsan Hakları Derneği (İHD) Ankara Şubesi önceki dönem Eş Başkanı Fatin Kanat hakkında 7 Ocak 2022 tarihinde “terör örgütü propagandası yapmak” suçlamasıyla iddianame hazırlandı. İddianamenin kabul edilmesinin ardından Kanat’ın yargılanmasına 19 Nisan 2022 tarihinde Ankara 25. Ağır Ceza Mahkemesi’nde başlandı. 8 Aralık 2022 tarihinde görülen dördüncü duruşmada mahkeme, hak savunucusunun üzerine atılı suçun yasal unsurlarının oluşmadığına kanaat getirdi ve Kanat’ın beraatına hükmetti. Hak savunucusu hakkındaki iddianamede Kanat’a yöneltilen suçlamaya “Hasta Mahpuslara Özgürlük İnisiyatifi” tarafından 2019 yılında İHD Ankara Şube Binası önünde yapılan dokuz basın açıklaması ve “Roboski için Adalet Girişimi” tarafından 2018 yılında İHD Ankara Şube Binası önünde yapılan basın açıklaması delil olarak gösterildi. İddianamede suçlama konusu yapılan basın açıklamalarının “örgüt talimatı ile” yapıldığı iddia edildi.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nin (AİHM) “kanun niteliği taşımadığına”⁷ hükmettiği TCK’nın 301. maddesinin hak savunucularını sindirmeye yönelik kullanımının bu dönemde de devam ettiği görülmüştür. Toplamda 23 hak savunucusu, 4 farklı davada “Türk Milletini, Türkiye Cumhuriyeti Devletini, Devletin kurum ve organlarını aşağılama” suçlaması ile hâkim karşısına çıkmıştır.

⁶ Hamit Yakut Başvurusu (Başvuru No: 2014/6548), <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2014/6548>

⁷ Altuğ Taner Akçam v. Türkiye (Başvuru no: 27520/07), <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-107206>

İnsan Hakları Derneği (İHD) eski Eş Genel Başkanı Öztürk Türkdöğün hakkında derneğin resmi web sitesinde 24 Nisan 2017 tarihinde yayımlanan “Adalet ve Hakikat İçin Ermeni Soykırımı’nın İnkârına Son!” açıklaması gerekçe gösterilerek 30 Aralık 2021 tarihinde iddianame hazırlandı. Türkdöğün’ün yargılanmasına 15 Aralık 2022 tarihinde Ankara 24. Asliye Ceza Mahkemesi’nde başlandı. Hak savunucusunun yargılandığı dava halen devam ediyor.

2022 yılında Diyarbakır Barosu yöneticileri, baronun her 24 Nisan’da yaptığı Ermeni Soykırımı hakkındaki açıklamalar gerekçe gösterilerek açılan iki farklı davada hâkim karşısına çıktı:

- Baronun resmi web sitesinde 24 Nisan 2017 tarihinde yayımlanan “24 Nisan/Büyük Felaket: Ermeni Halkının Acısını Paylaşıyoruz” başlıklı basın açıklaması, 24 Nisan 2018 tarihinde yayımlanan “Ermeni Halkının Dinmeyen Acısını Paylaşıyoruz” başlıklı basın açıklaması ve Hakkâri’deki Silahlı İnsansız Hava Aracı (SİHA) operasyonuna dair hazırladığı rapor gerekçe gösterilerek 2016-2018 dönemi Diyarbakır Barosu Başkanı Ahmet Özmen ve Yönetim Kurulu üyeleri Sertaç Buluttekin, Serhat Eren, Nahit Eren, Mahsum Batı, Nuşin Uysal Ekinci, Cihan Ülsen, Muhammet Neşet Girasun, İmran Gökdere, Velat Alan ve Ahmet Dağ hakkında “Türk Milletini, Türkiye Cumhuriyeti Devletini, Devletin Kurum ve organlarını aşağılama” ve “halkı kin ve düşmanlığa tahrik etme” suçlamalarıyla açılan dava, 21 Şubat 2022 tarihinde karara bağlandı. Davanın yedinci duruşmasında baro yöneticilerinin üzerlerine atılı fiilin kanunda suç olarak tanımlanmadığına kanaat getiren Diyarbakır 13. Ağır Ceza Mahkemesi, hukukçuların beraatına hükmetti.

- Baronun resmi web sitesinde 24 Nisan 2019 tarihinde yayımlanan “1915...!” başlıklı açıklama ve 2017-2018 yıllarında görev yapan baro yöneticileri hakkında Ermeni Soykırımı açıklaması nedeniyle dava açılmasına tepki olarak 2 Aralık 2019 tarihinde yayımlanan “Korkmuyoruz ve Susmayacağız!” başlıklı açıklama gerekçe gösterilerek 2018-2020 dönemi Diyarbakır Barosu Başkanı Cihan Aydın ve Yönetim Kurulu üyeleri Muhlis Oğurgül, Ahmet Dağ, Erhan Aytekin, Fırat Üger, Gazal Bayram Koluman, Mehmet Akbaş, Serdar Çelebi, Tevfik Karahan, Ömer Şeran ve Özgür Yılmaz Biçen hakkında “Türk Milletini, Türkiye Cumhuriyeti Devletini, Devletin Kurum ve organlarını aşağılama” suçlamasıyla açılan dava, 17 Ekim 2022 tarihinde karara bağlandı. Davanın ilk duruşmasında baro yöneticilerinin üzerlerine atılı suçun yasal unsurlarının oluşmadığına kanaat getiren Diyarbakır 11. Ağır Ceza Mahkemesi, hukukçuların beraatına hükmetti.

Vakfın Tedavi ve Rehabilitasyon Merkezleri Raporu’nda⁸ da ortaya konulduğu gibi barışçıl gösteri ve toplantılarda işkence ve diğer kötü muameleye maruz bırakılarak gözaltına alınan hak savunucularına karşı “2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu’na muhalefet etmek” suçlamasına ek olarak “görevi yaptırmamak için direnmek” (TCK 265), “kamu görevlisine hakaret” (TCK 125/3a) ve “kamu malına zarar vermek” (TCK 152/1a)” gibi suçlamalarla karşı davalar açılmış ve hak savunucularının bu suçlamalarla yargılanmalarına 2022 yılında da devam edilmiştir. 172 hak savunucusuna 17 farklı davada “görevi yaptırmamak için direnmek”; 51 hak savunucusuna 4 farklı davada “kamu malına zarar vermek” ve 17 hak savunucusuna 7 farklı davada “kamu görevlisine hakaret” suçlaması yöneltilmiştir.

⁸ TİHV 2022 Yılı Tedavi ve Rehabilitasyon Merkezleri Raporu, <https://tihv.org.tr/tedavi-ve-rehabilitasyon-raporlari/2022-tedavi-ve-rehabilitasyon-merkezleri-raporu/>

Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan’ın İstanbul Sözleşmesi’nden çekilme kararını protesto etmek için 7 Temmuz 2020 tarihinde İstanbul Aile ve Çalışma Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü’ne “Artık Yeter, Kadınlar Yaşam Güvencesi İstiyor” yazılı pankart asmak isterken polis tarafından fiziksel şiddet uygulanarak gözaltına 7 kadın ve LGBTİ+ hak savunucusu hakkında “2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu’na muhalefet etmek”, “görevi yaptırmamak için direnmek” ve “kamu kurumunun faaliyetlerinin engellemek” suçlamalarıyla 21 Ocak 2021 tarihinde iddianame hazırlandı. Hak savunucularına “dekoratif vazoyu kırdıkları” iddiasıyla “kamu malına zarar vermek” suçlamasının da yöneltildiği dava halen devam ediyor.

Karara bağlanan davalar

Hak savunucularının yargılandığı 53 dava, raporlama döneminde karara bağlandı. Karara bağlanan 35 farklı davada toplamda **245** hak savunucusu kendilerine yöneltilen suçlamalardan beraat etti. Hak savunucularının yargılandığı 1 davada davanın reddine hükmedilirken 11 hak savunucusunun dosyalarının yargılandıkları davaların dosyalarından ayrılmasına karar verildi.

Karara bağlanan 18 davada **34** hak savunucusuna toplamda **266 yıl 5 ay 10 gün** hapis cezası verilirken Anadolu Kültür’ün kurucusu Osman Kavala, AİHM’in kesin hükmüne⁹ rağmen **ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasına** çarptırıldı.

Çağdaş Hukukçular Derneği (ÇHD) Genel Başkanı Av. Selçuk Kozağaçlı, Av Barkın Timtik ve Av. Oya Aslan’ın tutuklu yargılandığı 22 sanıklı dava, 11 Kasım 2022 tarihinde karara bağlandı. İstanbul 18. Ağır Ceza Mahkemesi, Av. Kozağaçlı’yı “örgüt üyeliği” suçlaması yönünden 12 yıl, “örgüt propagandası” suçlaması yönünden 1 yıl; Av. Timtik’i “örgüt üyeliği” suçlaması yönünden 12 yıl, “örgüt propagandası” suçlaması yönünden 1 yıl ve Av. Aslan’ı “örgüt üyeliği” suçlaması yönünden 10 yıl 6 ay ve “örgüt propagandası” suçlaması yönünden 6 ay hapis cezasına çarptırdı.

İstanbul Bölge Adliyesi Mahkemesi 3. Ceza Dairesi’nin 22 Ocak 2021 tarihinde İstanbul 30. Ağır Ceza Mahkemesi tarafından verilen beraat kararını bozması üzerine tekrar görülmeye başlayan Gezi Parkı Davası’nın 25 Nisan 2022 tarihinde görülen karar duruşmasında İstanbul 13. Ağır Ceza Mahkemesi, Osman Kavala’yı “cebir ve şiddet kullanarak Türkiye Cumhuriyeti hükümetini ortadan kaldırmaya veya görevlerini yapmasını kısmen veya tamamen engellemeye teşebbüs etmek” suçlaması yönünden takdir indirimi olmaksızın ağırlaştırılmış müebbet cezasına çarptırılmasına; Mücella Yapıcı, Çiğdem Mater, Hakan Altınay, Can Atalay, Mine Özerden, Yiğit Ali Ekmekçi, Tayfun Kahraman’ın ise “hükümeti ortadan kaldırmaya teşebbüse yardım etmek” suçlaması yönünden 18’er yıl hapis cezası ile cezalandırılmalarına karar verdi.

Raporlama döneminde hak savunucularına verilen hapis cezalarının gerekçeleri incelendiğinde hak savunuculuğu faaliyetlerini kriminalize etmek için kullanılan 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu (TMK) ve Türk Ceza Kanunu’nun ilgili maddelerinin hak savunucularını cezalandırmak amacıyla da kullanıldığı görülmektedir. 2022 yılında 18 hak savunucusu, TCK’nın 314/2 ile TMK’nın 7/1 maddelerinde düzenlenen “örgüt üyeliği” suçundan; 6 hak

⁹ Kavala v. Türkiye (Başvuru no: 28749/18), <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-218516>

savunucusu ise TCK’nın 220/8 ve TMK’nın 7/2 maddelerinde düzenlenen “örgüt propagandası yapmak” suçundan hapis cezalarına çarptırılmıştır.

Ceza soruşturmaları, gözaltı ve tutuklamalar

219 kişi, hak savunuculuğu faaliyetleri gerekçe gösterilerek başlatılan ceza soruşturmaları aracılığıyla yargısal tacize maruz bırakılmıştır. **120** kişi hakkındaki 19 farklı ceza soruşturması 2022 yılı içerisinde başlatılmışken **99** kişi hakkında önceki yıllarda başlatılan ceza soruşturmaları bu dönemde de devam etmiştir. **4** hak savunucusu hakkında 2021 yılında başlatılan **2** farklı soruşturma, kovuşturmaya yer olmadığına dair kararlar ile 2022 yılında sonlandırılmıştır.

16 Mart 2022 sabah saatlerinde Diyarbakır Cumhuriyet Başsavcılığı’nın başlattığı soruşturma kapsamında birçok eve polis baskını yapıldı. Aralarında Rosa Kadın Derneği Başkanı Adalet Kaya ve Sağlık ve Sosyal Hizmet Emekçileri Sendikası (SES) Diyarbakır Şube Sekreteri Fatma Yıldızhan’ın da bulunduğu 24 kadın gözaltına alındı. Soruşturma dosyası hakkında gizlilik kararı alındığı ve avukatların müvekkilleri ile görüşmeleri kısıtlandığı için ilk aşamada dosya hakkında bilgi edinilemese de daha sonra hak savunucusu Kaya’ya ifadesinde 8 Mart Dünya Emekçi Kadınlar Günü mitingi, 25 Kasım Uluslararası Kadına Yönelik Şiddetin Ortadan Kaldırılması Günü etkinliği ve İstanbul Sözleşmesi’nin feshedilmesi sonrası gerçekleştirilen protesto gösterilerine neden katıldığının sorulduğu öğrenildi. Kaya’ya ayrıca 1 Eylül Dünya Barış Günü kapsamında gerçekleştirilen Barış Etkinliği’ne neden katıldığı ve Rosa Kadın Derneği’nin ne amaçla kurulduğu gibi sorular da yöneltildiği öğrenildi.

Raporlama döneminde **2003** kişinin gözaltına alındığı kaydedilmiştir.

- Bu dönemde birçok kişi, barışçıl toplantı ve gösteri yürüyüşleri ile basın açıklamalarına yönelik polis müdahaleleri sırasında gözaltına alınmıştır. **1212** kişi gösteri yürüyüşleri; **515** kişi basın açıklamaları ve **189** kişi ise barışçıl eylemlere yönelik müdahaleler sırasında kolluk tarafından gözaltına alınmıştır.
- Bu dönemde toplamda **87** kişi ise insan hakları alanındaki faaliyetleri gerekçe gösterilerek haklarında başlatılan soruşturmalar kapsamında gözaltına alınmıştır. Haklarında yürütülen soruşturmalar kapsamında gözaltına alınan **29** kişi ise evlerine yönelik gerçekleştirilen baskınlar ile gözaltına alınmıştır.
- Bu dönemde gözaltına alınan kişiler **ortalama 36 saat** gözaltında tutulmuşlardır.

İnsan Hakları Derneği (İHD) Merkez Yürütme Kurulu üyesi Metin Kılavuz, raporlama döneminde en uzun süre gözaltında tutulan hak savunucusu olmuştur. Ankara Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından başlatılan bir soruşturma kapsamında 12 Nisan 2022 ve 15 Mayıs 2022 tarihlerinde olmak üzere iki kez gözaltına alınan Kılavuz, toplamda 14 gün gözaltında tutulmuştur.

Raporlama döneminde **52** kişi ise tutuklanmıştır.

- 2022 yılında tutuklanan kişiler arasında yer alan **44** kişi, insan hakları alanındaki faaliyetleri gerekçe gösterilerek haklarında başlatılan soruşturmalar kapsamında tutuklandı.
- **3** kişi hakkındaki soruşturmalar 2021; **17** kişi hakkındaki soruşturmalar ise 2020 yılında başlatılmasına rağmen bu kişiler 2022 yılında tutuklandı.

Gezi Davası’nda “hükümeti ortadan kaldırmaya teşebbüse yardım etmek” iddiasıyla 18’er yıl hapis cezasına çarptırılan Mücella Yapıcı, Çiğdem Mater, Hakan Altınay, Can Atalay, Mine Özerden, Yiğit Ali Ekmekçi ve Tayfun Kahraman’ın 25 Nisan 2022 tarihinde görülen karar duruşmasında hükümle birlikte duruşma salonunda tutuklanmasına karar verildi.

Hukuk davaları

Ceza soruşturmaları ve davalara ek olarak hak savunucuları ve hak örgütleri, hukuki dayanağı olmayan hukuk davaları aracılığıyla da yargısal tacize maruz bırakılmışlardır. Raporlama döneminde **14** hak savunucusu aleyhine farklı taleplerle hukuk davaları açılmıştır.

Ankara Cumhuriyet Başsavcılığı, Türk Tabipleri Birliği (TTB) Merkez Konsey Başkanı Dr. Şebnem Korur Fincancı’nın bir basın kuruluşuna verdiği röportajı ve bu nedenle hakkında başlatılan adli soruşturmayı gerekçe göstererek, Dr. Şebnem Korur Fincancı’ya ek olarak tüm TTB Merkez Konsey üyelerinin görevden alınması ve yerlerine yeni kişilerin seçilmesi talebiyle, 26 Ekim 2022 tarihinde Ankara Nöbetçi Asliye Hukuk Mahkemesi’nde dava açtı. Dr. Şebnem Korur Fincancı’nın bir gün sonra tutuklandığı soruşturmayı yürüten savcı tarafından hazırlanan davanamede, TTB Merkez Konsey Başkanı ve Merkez Konsey üyelerinin TTB’nin amaçları dışında faaliyetler yürüttükleri öne sürüldü.

Sinpaş GYO, Marmaris Kent Konseyi Çevreden Sorumlu Yürütme Kurulu Üyesi ve Muğla Çevre Platformu (MUÇEP) Marmaris Sözcüsü Halime Şaman hakkında İstanbul 5. Asliye Ticaret Mahkemesi’nde tazminat davası açtı. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı’nın otel inşaatı için Çevresel Etki Değerlendirmesi yapılmasına gerek olmadığına karar vermesinin ardından hak savunucusu Şaman’ın 2021 Ağustos’ta yaptığı basın açıklamalarını “haksız rekabet” iddiasına dayanak olarak gösteren şirket avukatları, 300,000 TL manevi tazminat talep ediyor.

Sinpaş GYO ve Kızılbük GYO, Marmaris Kent Konseyi Başkanı Ufuk Beytekin hakkında İstanbul 16. Asliye Ticaret Mahkemesi’nde tazminat davası açtı. Şirket avukatları, Beytekin’in şirketlerin Marmaris’te birlikte yürüttüğü “Sinpaş Kızılbük Thermal Wellness Resort” projesi hakkındaki basın açıklamalarını “haksız rekabet” iddialarına dayanarak göstererek 300,000 TL manevi tazminat talep ediyor.

Raporlama döneminde hak örgütlerinin de insan hakları alanında yürüttükleri faaliyetler gerekçe gösterilerek hukuk davaları ile yargısal tacize maruz bırakıldığı görülmüştür.¹⁰

15 yıldır çocuk hakları alanında faaliyet gösteren Tarlabası Toplumunu Destekleme Derneği hakkında medyadaki karalama kampanyaları, nefret söylemi ve hedef gösterme haberleriyle başlayan süreç sonunda “kanuna ve ahlaka aykırı faaliyet yürütmek temelinde derneğin feshi” ve “yokluğun tespiti” talepleriyle açılan davaların görülmesine devam ediliyor.

Kadın cinayetlerine ve kadına yönelik şiddete karşı mücadele eden Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu Derneği’ne karşı “kanuna ve ahlaka aykırı faaliyet yürütmek” iddiası ve “derneği feshi” talebiyle açılan davanın görülmesine devam ediliyor.

Zorla yerinden edilenlere yönelik dernek faaliyetleri gerekçe gösterilerek İstanbul Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından başlatılan soruşturma kapsamında 3 Haziran 2022 tarihinde gerçekleştirilen ev baskınlarının ardından 17 yöneticisi ve üyesi tutuklanan Göç İzleme Derneği’ne (GÖÇİZDER) yönelik 11 Ekim 2022 tarihinde fesih davası açıldı. GÖÇİZDER yöneticileri ve üyeleri hakkındaki iddianameyi de hazırlayan savcı tarafından hazırlanan davanamede derneğin “PKK/KCK terör örgütünün hedef ve amaçları doğrultusunda faaliyet gösterdiği” öne sürüldü. Davanın görülmesine Bakırköy 15. Asliye Hukuk Mahkemesi’nde devam ediliyor.

Sivil toplum kuruluşlarına yönelik yargısal taciz

Aralarında Göç İzleme Derneği (GÖÇİZDER),¹¹ Sağlık ve Sosyal Hizmet Emekçileri Sendikası (SES), Türk Tabipleri Birliği (TTB), Rosa Kadın Derneği, İnsan Hakları Derneği (İHD), Özgürlük için Hukukçular Derneği (ÖHD), Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu (KCDP), Tarlabası Toplumunu Destekleme Derneği, Diyarbakır Barosu ve İzmir Barosu’nun da olduğu en az **22 sivil toplum kurumu** (16 dernek, 5 meslek örgütü ve 1 vakıf) yöneticileri, çalışanları ve/veya üyeleri hakkında başlatılan soruşturma ve kovuşturmalar kapsamında bu dönemde doğrudan ya da dolaylı olarak yargısal tacize maruz bırakıldılar.

- Raporlama döneminde çalışanları hakkında başlatılan ceza soruşturmaları kapsamında en az 4 derneğe baskınlar düzenlenerek dernek binalarında aramalar yapıldı.
- Raporlama döneminde en az 2 derneğin yasal etkinliklerine kolluk tarafından müdahale edildi.

¹⁰ Belirsiz ve Tekinsiz: Türkiye’de Derneklere Karşı Açılan Kapatma Davaları, <https://tihv.org.tr/ozel-raporlar-ve-degerlendirmeler/belirsiz-ve-tekinsiz-turkiyede-derneklere-karsi-acilan-kapatma-davaları/>

¹¹ TİHV çalışanı Bilal Yıldız ve tutuklanan hak savunucuları derhal serbest bırakılsın!, <https://tihv.org.tr/basin-aciklamaları/tihv-calisan-bilal-yildiz-ve-tutuklanan-hak-savunucuları-derhal-serbest-birakilsin/>

13 Temmuz 2022 tarihinde Hatay’da yapılan 22. Evvel Temmuz Festivali’nde Samandağ Kalkındırma Derneği ve Akdeniz Kültür ve Dayanışma Derneği’nin açtığı stantlara müdahale eden polis, 24 kişiyi gözaltına aldı. Müdahale ve gözaltılara stantlarda yer alan İbrahim Kaypakkaya posterleri gerekçe gösterilirken gözaltına alınan kişilerin “2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu’na muhalefet etmek” ve “örgüt propagandası” şüphesiyle bir gün sonra savcılığa sevk edildiği ve savcılık ifadelerinin ardından serbest bırakıldıkları öğrenildi.

İdari taciz

Raporlama döneminde birçok kişi ve kurum, insan hakları alanındaki faaliyetleri dolayısıyla yaptırımlar, denetlemeler ve tedbirler şeklinde idarenin çeşitli tacizlerine maruz bırakılmışlardır. En az 3 derneğin, İçişleri Bakanlığı’na bağlı Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü tarafından yapılan denetimler aracılığıyla idare tarafından taciz edildikleri kaydedilmiştir.

- “Derneklerin terörizmin finansmanı amacıyla suistimal edilmesini önlemek adına gerekli tedbirler” kapsamında nasıl belirlendiği açık olmayan “yüksek riskli” kategorisinde oldukları iletilen ve Eskişehir’de faaliyet yürüten Yaşam Bellek Özgürlük Derneği ve Eksi 25 Derneği ile İHD, 2022 yılının Temmuz-Ağustos aylarında denetime tabi tutuldular. Bu derneklerin, son üç yılda üçüncü kez denetlendiği öğrenildi.
- İHD’ye yönelik sıklıkla yapılan denetimler sonucunda dernek genel merkezine 60,000 TL para cezası verildiği öğrenildi.

Çatalca Kaymakamlığı, “izinsiz yardım toplandığı” iddiasıyla Nesin Vakfı’nın banka hesaplarının bloke edilmesine karar verdi. 2860 sayılı Yardım Toplama Kanunu’nun 29. maddesinin verdiği yetkiye dayanan Çatalca Kaymakamlığı, 12 Nisan 2022 tarihli kararıyla vakfın Türkiye İş Bankası, Yapı Kredi Bankası, Vakıfbank ve Ziraat Bankası’ndaki hesaplarını 2860 sayılı yasanın yedinci maddesine muhalefet edildiği gerekçesiyle bloke etti.

Raporlama döneminde barışçıl toplantı ve gösteri yürüyüşleri düzenleme haklarını kullanan 4 kişi ise farklı gerekçelerle idari para cezalarına çarptırılmıştır.

Urfa Adliyesi önünde 9 Mart 2021 tarihinden bu yana annesi Emine Şenyaşar ile birlikte “Adalet Nöbeti” sürdüren Ferit Şenyaşar’a adliye binası önündeki beton bloklara “Şenyaşar Ailesi için adalet, herkes için adalet” yazılı pankart astığı gerekçesiyle 5326 sayılı Kabahatler Kanunu’nun 42. maddesi uyarınca idari para cezası verildi.

Danıştay 10. Dairesi’nin, İstanbul Sözleşmesi’nin feshine ilişkin iptal istemini reddetmesinin ardından Hatay’ın Antakya ilçesinde basın açıklaması yapmak isteyen Kampüs Cadıları ve Direnişin Renkleri üyesi üç kadın 29 Temmuz 2022 tarihinde gözaltına alındı. Götürüldükleri emniyette “kamu görevlisine hakaret” ve “2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu’na muhalefet etmek” yönünden ifadeleri alınan kadınlara 5326 sayılı Kabahatler Kanunu’nun 32. maddesi uyarınca “emre aykırı davranış” iddiasıyla 581’er TL idari para cezası verildi.

Bu dönemde barışçıl protesto ve gösteri yürüyüşlerine katılan 2 öğrenci de idari yaptırımlar aracılığıyla idarenin tacizlerine maruz kaldı.

Danıştay 10. Dairesi’nin, İstanbul Sözleşmesi’nin feshine ilişkin iptal istemini reddetmesinin ardından Hatay’ın Antakya ilçesinde 29 Temmuz 2022 tarihinde basın açıklaması yapmak isterken gözaltına alınan ve haklarında “kamu görevlisine hakaret” ve “2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu’na muhalefet etmek” yönünden işlem yapılan üç kadın arasında bulunan ve Gençlik ve Spor Bakanlığı’na bağlı yurtlardan birisinde kalan bir öğrencinin emniyetin gizli ibareli yazısına istinaden Gençlik ve Spor Bakanlığı Yurt Hizmetleri Yönetmeliği’nin 24. maddesinin (e) ve (f) fıkraları uyarınca 11 Kasım 2022 tarihinde yurttan çıkarıldığı öğrenildi.

Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan tarafından üniversiteye rektör olarak atanan Naci İnci’nin protesto edildiği bir eylemde yumurta attığı gerekçesiyle hakkında açılan disiplin soruşturması kapsamında Boğaziçi Üniversitesi öğrencisi Ayşe Beliz İnce’ye bir yarıyıl okuldan uzaklaştırma cezası verildi. İnce’nin yumurtalı eyleminin Yükseköğretim Kurumları Öğrenci Disiplin Yönetmeliği’nin yedinci maddesinin (c) fıkrasında tanımlanan “Kurum personeli ve öğrencilerine fiili saldırıda bulunmak” olarak değerlendirildiği öğrenildi.

Türkiye vatandaşı olmayan 6 kişi de raporlama döneminde idari gözetim ve sınır dışı etme kararları aracılığıyla idarenin tacizine maruz kalmıştır.

25 Kasım Kadına Yönelik Şiddete Karşı Uluslararası Mücadele Günü kapsamında 25 Kasım 2022 tarihinde İstanbul’un Beyoğlu ilçesinde yapılacak yürüyüş için toplananlara yönelik polis müdahalesi sırasında gözaltına alınan ve daha sonra haklarında idari gözetim kararı alınarak Selimpaşa Geri Gönderme Merkezi’ne götürülen yabancı uyruklu 2 kadın hakkında sınır dışı etme kararı verildi. Yapılan itiraz üzerine idari gözetim kararı 02 Aralık 2022 tarihinde kaldırıldı ve kadınlar serbest bırakıldı.

Türkiye’nin İstanbul Sözleşmesi’nden çekilmesini protesto etmek için 20 Mart 2021 günü Denizli’de düzenlenen basın açıklamasına katılan İran vatandaşı 4 kişi, 5 Nisan 2021 tarihinde gözaltına alındı ve 6 Nisan günü haklarında sınır dışı edilmeleri yönünde karar verildi. Avukatların itirazlarının 28 Ocak 2022 tarihinde reddedilmesi üzerine kişiler hakkındaki kararın kesinleştiği öğrenildi.

Tehdit, Fiziksel Şiddet, Hedef Gösterme ve Misillemeler

İnsan hakları savunucuları, insan hakları alanındaki faaliyetlerinden dolayı sürekli bir biçimde kamu yetkililerinin tehdit ve hakaretleriyle karşılaşmakta, fiziksel şiddet görmekte, hedef

gösterilmekte ve misillemeye maruz kalmaktadırlar. Bu eylemler, savunucuların fiziki takibe alınması, kolluk kuvvetlerinin fiziksel şiddetine maruz kalması, devamlı kimlik kontrollerine ve Genel Bilgi Toplama (GBT) uygulamasına maruz bırakılmaları, zorla alıkonulma, ajanlık dayatmasında bulunulması veya kamu makamları tarafından hedef gösterilme şeklinde ortaya çıkmaktadır.

Raporlama döneminde, büyük çoğunluğu açık alanlarda ve kolluk tarafından olmak üzere **1420** kişi, hak savunuculuğu faaliyetleri sebebiyle fiziksel şiddete maruz kalmıştır.

- Barışçıl toplantı ve gösteri yürüyüşleri ile basın açıklamalarına yönelik polis müdahaleleri sırasında gözaltına alınan 1916 kişiden **1411**’i kolluğun fiziksel şiddetine maruz kaldı.
- Dört avukat adliyelerde, iki avukat ise Yüksekova İlçe Jandarma Komutanlığı’nda kolluk görevlilerinin fiziksel şiddetine maruz kaldı.
- Çevre hakları alanında çalışan gazeteciler Vedat Örüç ve Elif Kurttaş ile LGBTİ+’lara yönelik çalışmalar ve hak savunuculuğu faaliyetleri yürüten Doç. Dr. Koray Başar ise özel şahısların fiziksel şiddetine maruz kaldı.

Raporlama döneminde, hak savunucuları ve hak örgütleri, sık sık yargısal taciz ve fiziksel şiddete yol açan ve psikolojik şiddet sayılabilecek çeşitli taktiklerle hedef gösterildi ve kriminalize edildi.

- **23** kişi insan hakları alanındaki faaliyetleri üzerinden kriminalize edildi.
- **16 dernek, 5 meslek örgütü** ve **1 vakıf**, kendilerine ya da gönüllüleri, çalışanları veya yöneticilerine yönelik yargısal taciz ve/veya müdahaleler ile kriminalize edildi.

Raporlama döneminde hak savunucuları, devlet kurumları, yetkilileri ve özel şahıslar tarafından insan hakları alanındaki faaliyetleri üzerinden hedef de gösterilmişlerdir.

- En az **14** hak savunucusu ve en az **4** hak örgütü bu dönemde hedef gösterildi.
- 2022 yılında Türk Tabipleri Birliği ve onun nezdinde yönetici ve üyeleri ile Diyarbakır Barosu sıklıkla ve çoğunlukla sistematik bir şekilde hedef gösterildi.

Türk Tabipleri Birliği (TTB) Merkez Konseyi Başkanı ve Türkiye İnsan Hakları Vakfı (TİHV) Yönetim Kurulu Üyesi Prof. Dr. Şebnem Korur Fincancı ve onun nezdinde TTB, 2022 yılı içerisinde birçok kez hedef gösterildi.

- Emniyet Genel Müdürlüğü Terörle Mücadele Daire Başkanlığı, TTB’nin 14 – 15 Mart 2022 tarihlerinde gerçekleştirdiği barışçıl eylem ve etkinliklerin hemen ardından TTB hakkında suç duyurusunda bulunulduğuna dair bir sosyal medya paylaşımı yaptı.
- TTB Genel Sekreteri Prof. Dr. Vedat Bulut, 5 Ocak 2022 tarihinde Türkiye İlaç ve Tıbbi Cihaz Kurumu’nun (TİTCK) acil kullanım onayı verdiği Turkovac aşısının Faz-1, Faz-2 ve Faz-3 çalışmalarının olmadığını ve varsa da bu çalışmalarla ilgili şeffaf bir şekilde veri paylaşmadığına dikkat çektiği bir röportaj verdi. 8 Ocak 2022 tarihindeki bir açılışta konuşan Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, TTB’yi hedef alarak “yalancı” ve “sahtekâr” ifadelerini kullandı.
- Prof. Dr. Vedat Bulut’un 5 Ocak tarihli röportajına partisinin 11 Ocak’taki grup toplantısında cevap veren Milliyetçi Hareket Partisi (MHP) Lideri Devlet Bahçeli, “Kime ve neye hizmet ettiği belli olan TTB bugün değilse ne zaman kapatılacak?” diyerek ve “Türk düşmanı” olmakla itham ederek TTB’yi hedef gösterdi.
- MHP lideri Devlet Bahçeli, TTB’nin 14 Mart 2022 tarihinde Muğla Eğitim ve Araştırma Hastanesi’nde acil serviste yaşanan ve bir uzman çavuşun karıştığı sağlıkta şiddet olayı hakkındaki açıklamasının ardından TTB’yi bir kez daha hedef gösterdi. Bahçeli, “Türk Tabipler Birliği isimli bölücü yapılanma Türk hekimlerini temsil edemez, onların çatısı olamaz. Türk Tabipler Birliği kapatılmalıdır. Yönetime yuvalanmış bölücülerden hesap sorulmalıdır” diyerek TTB’nin kapatılması talebini yineledi ve TTB yöneticilerini hedef gösterdi.
- Prof. Dr. Şebnem Korur Fincancı, 20 Ekim 2022 tarihinde bir haber kanalına yaptığı açıklamanın ardından birçok kişi ve kurum tarafından hedef gösterildi. Aynı gün açıklama yapan Ankara Cumhuriyet Başsavcılığı, Şebnem Korur Fincancı hakkında 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu’nun 7/2’nci maddesi ile 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun 301/2. maddesi kapsamında soruşturma başlattığını duyurdu. Dönemin İçişleri Bakanı Süleyman Soylu, “Türk Tabipler Birliği kurumunun başında böyle bir müfterinin, ülke ve millet düşmanının bulunması milletin kanına dokunmaktadır” diyerek Şebnem Korur Fincancı’yı hedef gösterdi. Cumhurbaşkanlığı Kabine Toplantısı’nın ardından 24 Ekim’de açıklama yapan Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan ise “Türk Silahlı Kuvvetlerimizin yürüttüğü sınır ötesi harekâtlara iftira atan Tabipler Birliği Başkanıyla ilgili yargı harekete geçmiştir. Ayrıca bu ismin üzerinde de çalışmalarımızı yürütecek, gerekirse yasal düzenlemeyle bu ismin de değiştirilmesini sağlayacağız. Terör örgütünün diliyle konuşarak ülkesine ve ordusuna alçakça bühtan eden böyle bir şahsın, adı Türk ile başlayan bir kurumun başında olmasının milletimizin her bir ferdini rahatsız ettiğine inanıyorum” ifadeleri ile Şebnem Korur Fincancı ve TTB’yi hedef gösterdi.

Raporlama döneminde hak savunuculuğu faaliyetleri sebebiyle en az **12** kişi fiziki takibe; **16** kişi ajanlık dayatmasına ve **25** kişi GBT uygulamasına maruz bırakıldı.

Bu dönemde en az **13** kişi insan hakları alanındaki faaliyetleri yüzünden tehdit edilirken aralarında gazeteciler Vedat Örüç ve Elif Kurttaş’ın da olduğu **4** kişi hak temelli çalışmaları sırasında alıkonuldu.

Yasaklanan, Müdahale Edilen veya Engellenen Barışçıl Toplantı ve Gösteriler

İnsan hakları savunucularının karşı karşıya kaldığı baskı, tehdit ve zorlamalar, toplantı ve gösteri yürüyüşleri sırasında ya da bunlarla bağlantılı şekilde de gerçekleşmektedir. Toplantı ve gösterilerin mülki idare amirleri (valiler ve kaymakamlar) tarafından yasaklaması ile kolluk kuvvetlerinin toplantı ve gösterilere müdahaleleri doğrudan insan hakları savunucularına yönelik bir engel olarak değerlendirilmelidir. Demokratik bir toplumun temelini oluşturan ifade ve örgütlenme özgürlükleri ile birlikte toplanma ve gösteri yapma özgürlüğü insan haklarını savunmanın asli araç ve yöntemleridir. Yasaklar ve müdahaleler sonucu barışçıl toplantı ve gösterilerin yapılamaz hale getirilmesi insan haklarının toplumsal talepler olarak ifade edilmesini de olanaksız kılmaktadır.

Bölge dayanışma grupları, sorumluluk alanlarını kapsayan **14** farklı şehirde mülki idare amirleri tarafından toplamda **42** kez yasaklama kararı alındığı kaydedilmiştir.¹²

- 2022 yılında Mardin Valiliği 9, Şırnak ve Şanlıurfa Valilikleri ise beşer kez yasaklama kararı aldılar. Bu kararlar ile ilgili şehirlerde barışçıl toplantı, gösteri ve yürüyüşler toplamda **481** gün yasaklandı.

Bu dönemde tespit edilen 42 yasaklama kararının **22**'sinin 15 günlük olduğu kaydedildi.

Bu dönemde tespit edilen en uzun yasaklama kararı, Diyarbakır Valiliği'nin 19 Ekim 2022 tarihli kararı olmuştur. Diyarbakır Valiliği, “Sınır ötesinde yürütülen operasyonlar aleyhinde yapılan çağrılarla kamu düzeninin bozulmasının hedeflendiği” gerekçesiyle, “il genelinde tüm toplantı, gösteri yürüyüşü, basın açıklaması, açık veya kapalı yer toplantısı, protesto, miting, çadır kurma, oturma eylemi, stant açma, açlık grevi, anma töreni, afiş, pankart, poster asma, el ilanı, bildiri dağıtma, benzeri tüm eylem ve etkinlikleri” 20 Ekim 2022 tarihi itibarıyla 1 ay yasaklamıştır. Aynı tarihlerde Adıyaman, Bingöl, Elazığ ve Şanlıurfa valilikleri de aynı gerekçeyle uzunlukları üç gün ile 15 gün arasında değişen yasaklama kararları almışlardır.

Yukarıda bahsi geçen uzun süreli yasaklama kararlarına ek olarak bazı barışçıl toplantı, gösteri veya yürüyüşleri bizzat bu etkinliklere yönelik yasaklama kararları ile engellenmiştir. 2022 yılında özel yasaklama kararları gerekçe gösterilerek **34** farklı şehirde toplamda **311** etkinlik barışçıl toplantı, gösteri ve yürüyüşlerin yapılması engellenmiştir. Bu dönemde yalnızca İstanbul’da **122** barışçıl toplantı, gösteri ve yürüyüşünün engellendiği kaydedilmiştir.

¹² TİHV Dökümantasyon Merkezi’nin verilerine göre 2022 yılında kolluk kuvvetleri 527 eyleme müdahale etmiş, 79 toplantı ve gösteriyi ise engellemiştir. Kolluk kuvvetlerinin müdahalelerinde 144’ü çocuk 5434 kişi fiziksel şiddet kullanılarak gözaltına alınmış, en az 42 kişi yaralanmıştır. Gözaltına alınan 24 kişi tutuklanmış, 191 kişi adli kontrol tedbirleri uygulanarak serbest bırakılmıştır. Adli kontrol tedbirleriyle serbest bırakılan iki kişi ev hapsine alınmıştır. Ayrıca en az 25 kişiye katıldıkları eylem ve etkinlikler gerekçesiyle idari para cezası uygulanmıştır.

Söz konusu eylemler, güncel ya da geçmişte yaşanan insan hakları ihlalleriyle ilgili toplantı, gösteri ve basın açıklamalarını; 8 Mart Dünya Emekçi Kadınlar Günü gibi yıllık insan hakları günlerinde yapılan barışçıl toplantı ve gösterilerini; yaşam hakkı, işkence, cezasızlık, mahpus hakları, ekonomik ve sosyal haklar alanlarında yapılan açıklama, toplantı ve gösterileri kapsayan geniş bir çeşitliliğe sahiptir.

Yukarıda tanımlanan tüm baskı ve engellemeler insan hakları savunucularına karşı şiddetin, nefretin, ayrımcılığın ve düşmanlığın beslendiği bir iklimin yaratılmasına sebep olmakta, insan haklarının toplum nezdinde meşruiyetinin zayıflamasına ve kriminalize edilmesine sebep olmaktadır.

İnsan hakları değerlerini ve prensiplerini korumak için insan hakları savunucularına yönelik baskı ve engellemelere derhal son verilmelidir.

İLETİŞİM:

Türkiye İnsan Hakları Vakfı
Kültür Mah. Mithatpaşa Cad.

No: 49/11, Kat:6

Kızılay, 06420

Çankaya/Ankara

T: +90 (312) 310 66 36

F: +90 (312) 310 64 63

tihv@tihv.org.tr

www.tihv.org.tr

Bu rapor, Avrupa Birliği tarafından finanse edilen ve Türkiye İnsan Hakları Vakfı (TIHV) tarafından, İnsan Hakları Derneği (İHD), Uluslararası İnsan Hakları Federasyonu (FİDH) ve İşkenceye Karşı Dünya Örgütü (OMCT) iş birliğinde yürütülen “İnsan Hakları Aktörlerinin Salgın Sonrası Dönemde Taban Merkezli Bir Yaklaşımla Korunması ve Desteklenmesi Projesi” kapsamında hazırlanmıştır. Belgenin içeriği TIHV’in sorumluluğundadır. Avrupa Birliği’nin görüşlerini yansıtmak zorunda değildir.